

המתח האינהרנטי שבין המאבק בקורונה לאתגר זכויות האזרח

מאת: אל"מ (מיל') ד"ר רפאל בוכניק-חן

מבט מבס"א מס' 1,930, 14 בפברואר 2021

תקציר: הקלות הבלתי נסבלת של שיפוט פבלובי של כל מהלך ממשלתי לריסון תחלואת הקורונה מדרבן כפירה בעיקר עד כדי הכשלה מדעת של סל ההגבלות שנועדו ללחום בנגיף.

נסיבות של מגיפה בעולם המודרני הן בקטגוריה של שינוי סדרי בראשית. המבחן הבריאותי הוא מעל לכל נוכח התרחיש הקיצון של אובדן שליטה על התפשטות התחלואה. לפי הגיון מנחה זה, שומה שיווצרו תנאי קונצנזוס בכל חברה נורמטיבית באופן ששיקולים הנוגעים לבריאות הציבור יאפילו על צרכים בסיסיים של חופש זכויות אזרח, על משקל המשוואה ההלכתית "פיקוח נפש דוחה שבת".

ההתמודדות מול נגיף הקורונה לא נצמדה לפרוטוקול מוגדר, כפי שהיה אולי ניתן לצפות מתוקף אחריותו של ארגון הבריאות העולמי. לפיכך גיבשה כל מדינה בנפרד כללי עשה ואל תעשה, לרוב בתנאי ניסוי וטעיה. בחלוף כשנה מהתפרצות הקורונה בעולם ניתן להצביע בביטחון כי מדינות בעלות משטר אוטוריטרי ידעו לקדם צעדים נחושים, שלא לומר דרקוניים, במגמה למגר את המגיפה מוקדם ככל הניתן. האמצעים שננקטו ונאכפו ללא עוררין הסתברו כאמינים ואפקטיביים.

הגם שעם פרוץ המגיפה רבים במערב הגחיכו את צעדיהן של מדינות אלה בטיעון של פייק ניוז והעדר שקיפות, הרי שהתאוששותה המרשימה של סין לאחר גל המגיפה הראשון הזדקרה לעין כמודל מייצג בולט נוכח סממני המצוקה ואובדן העשתונות של העולם החופשי.

המתח בין האיום הבריאותי לבין ערכי הדמוקרטיה וזכויות האזרח הוא נחלתן של רוב מדינות העולם. קשה עד בלתי מתקבל על הדעת לוותר, שלא לומר להקריב, נורמות דמוקרטיות שהיו בבחינת ערכים מקודשים, אבן פינה ויסוד מוסד של אורחות חיינו. עובדה זו מייצרת תהיות לא פשוטות בין אפקטיביות ההתערבות הממשלתית לבין סף הפגיעה בזכויות אזרח ובכלל זה ויתור על פרטיות.

אין תימה על כך, כי אנו עדים לגילויי מרדנות, חוסר אמון והכחשה, המייצרים הערכת חסר של האיום הבריאותי עד כדי הגחכתו לעיתים ככלי פוליטי המנוצל בידי מנהיגים לשיפור אחיזתם בכס השלטון. מבקרי האסכולה המחמירה נאחזים במקרה הפרטני

של ראש ממשלת הונגריה, ויקטור אורבן, כאילוסטרציה לניצול המגיפה לצורך ביצור שלטונו.

ההקשר הישראלי מורכב עוד יותר, בשל המשבר הפוליטי המתמשך ובעיקר על-רקע המחאה נגד ראש הממשלה נתניהו ועיתוי משפטו. הקלות הבלתי נסבלת של שיפוט פבלובי של כל מהלך ממשלתי לריסון התחלואה מדרבן כפירה בעיקר, על סף הכשלה מדעת של ההגבלות שנועדו ללחום בנגיף הקורונה, הגם שנהיר שהמדובר בהמלצות מומחי משרד הבריאות. הוא הדין בניסיון לזרוע ספקות באשר למבצע החיסונים המרשים שישראל מצויה בעיצומו במגמה לגמדו ואולי אף להכשילו. במלות הכותרת המדהימה בעיתון כלכליסט ב-12 בינואר 2021: "חיסון - רק כשנתניהו יעזוב!"

זריעת חוסר האמון בציבור מקבלת משנה תוקף בשל נוכחות מוגזמת מדי של הגורם המשפטי בחיים הציבוריים בישראל, ובעיקר העובדה שהמשפטנים טרם הפנימו שהמדובר במלחמה קיומית על כל המשתמע מכך. הדרישה להעביר כל החלטה ממשלתית במסגרת משפטית ובחקיקה נראית כמנותקת מהמציאות; ההיגיון מנחה ניעור והתפכחות בהקשר זה ויפה שעה אחת קודם. אדרבה, היה מקום לצפות לגיבוי משפטי מוחלט בשל צרכי השעה, נוכח האתגר הבריאותי שהעולם לא ידע כמותו זה מאה שנה.

המאבק, עד כדי חירוף נפש, של המשפטנים בשימור "זכות ההפגנה" בעת הזו נראה הזוי ופתטי מתמיד, עד כדי הנחלת הרושם שהמגיפה עושה חסד עם אלפי מתקהלים שבאופן דווקאי מתאמצים לנצל פרצה משפטית זו כקרדום לחפור בו. ההגבלות הגורפות הנאכפות על מנייני תפילות תחת כיפת השמים, על לוויית דתיות, או על התקהלויות-רחוב הגדולות מעשרה אנשים אינן עולות בקנה אחד עם ההיתר הגורף להפגנות המוניות, רק משום ש"זה חוקי". אנומליה זו תיאלץ עתה אף להכיל את הווריאנט הבריטי שעוצמת ההדבקה שלו גדולה עשרות מונים, ושעל-אף-פי הוראות החוק אף הוא כנראה "יפסח" על המפגינים (אם כי לא בטוח שייפסח על השוטרים המאבטחים אותם). האם אין בכך כדי להזריק תשומות משפיעות על חוגים מסוימים בחברה הישראלית הטוענים לאיפה ואיפה .

בהתחשב בעצימותה הגבוהה של המגיפה ובצעדים יוצאי הדופן שננקטו על-ידי ממשלות רבות במטרה למגרה, ברור שהמפתח להצלחה טמון בנכונות המיטבית של הציבור להקריב ערכים אוניברסליים של חירות ופרטיות בלא לשרבב שיקולים זרים לקלחת זו. שקלול התמורות בהקשר זה שומה שייטה לטובת העקרון הבריאותי מציל החיים, שאם לא כן ההימור הוא מסוכן ובלתי אחראי. התובנה ההכרחית בהקשר זה היא כי מידה נוספת של נכונות, הקרבה וצייתנות יצילו חיים, במלוא מובן המילה.

המאמר התפרסם במחלקה ראשונה ב-1.2.2021

- אל"מ (מיל") ד"ר רפאל בוכניק-חן מומחה לענייני המזרח התיכון ויחסים בינלאומיים. שירת 26 שנים בחיל המודיעין. כיהן שלוש שנים במשרד ראש הממשלה ובמשרד הביטחון. כיום חוקר בכיר במרכז בס"א.